

# Evropské a národní strategie sociálního začleňování – teorie a praxe

Příspěvek na konferenci „Sociální vyloučení a sociální politika“, FSS MU Brno 26.5. 2006

Martin Potůček, CESES FSV UK Praha  
<http://martinpotucek.cz>

## Úvodem

Strategie řešení problému sociálního vyloučení nepoutají zdaleka takovou výzkumnou pozornost jako tento problém samotný. Přesto jsou k dispozici indicie svědčící o tom, že politiky a projekty EU i národní akční plány sociálního začleňování narážejí na mnohá úskalí politického, administrativního, ale i koncepčního a kognitivního charakteru. Účelem tohoto příspěvku je rozebrat tato úskalí na pozadí praktických přístupů k realizaci Lisabonské strategie EU v interakci aktérů na evropské a národní úrovni. Specifická pozornost je věnována posouzení obsahu a možností realizace Národního akčního plánu sociálního začleňování ČR 2004-2006 jakožto potenciálního nástroje strategického vládnutí. Tato případová studie je uvedena do kontextu řešení stejné úlohy ve vybraných dalších zemích EU.

## 1. Posilování sociální soudržnosti jako součást Lisabonské strategie Evropské unie

Posilování sociální soudržnosti je jedním z pilířů Lisabonské strategie Evropské unie. Kotvou jejího úsilí v oblasti sociálního začleňování jsou Společné cíle boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení, schválené v prosinci 2000 na zasedání Evropské rady v Nice:

- usnadňovat účast na zaměstnání a přístup ke všem zdrojům, právům, zboží a službám;
- předcházet rizikům sociálního vyloučení;
- pomáhat nejvíce zranitelným;
- mobilizovat všechny relevantní aktéry.

K realizaci těchto cílů se zavázaly všechny tehdejší členské země v roce 2000 a tehdy ještě kandidátské, v současnosti už nové členské země o dva roky později - v roce 2002.

Zkušenost z let 2000-2005 naznačila rozpor mezi přitakáním národních politických reprezentací Lisabonské strategii při jejich přijímání Evropskou radou a politikami, fakticky provozovanými jednotlivými členskými zeměmi. Zřetelně se ukázalo, že Otevřená metoda koordinace (OMK), považovaná za základní pomůcku její implementace, je bez odpovídající politické vůle a také bez dostatečných kapacit strategického řízení bezzubá.

V roce 2005 byla Lisabonská strategie redefinována. Stalo se tak v důsledku neuspokojivého stavu její realizace v převažující většině členských zemí - a také na základě nového složení Evropské komise, do něž se promítly výsledky voleb do Evropského parlamentu v roce 2005, které zvýšily zastoupení pravicových stran. Do centra pozornosti se dostaly ekonomické priority.

V České republice s tímto posunem koincidovalo jmenování nového místopředsedy vlády pro ekonomiku Martina Jahna v roce 2004. Do jeho kompetence přešlo i zpracování souhrnných strategických dokumentů – Strategie hospodářského růstu (Strategie 2005) a Národního Lisabonského programu 2005-2008 (Národní 2005b). Oba dokumenty byly vládou přijaty a předány Evropské komisi v roce 2005. Nepřekvapí, že druhý dokument, který představuje základní vodítko pro strategickou orientaci země ve výhledu několika let, sestává ze tří částí:

makroekonomické (s důrazem na pokračování reformy veřejných financí), mikroekonomické (s opatřeními posilování a zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky) a zaměstnanosti (flexibilita a otevírání se pracovního trhu a vzdělávání). Lze konstatovat, že programová reorientace Lisabonské strategie na úrovni Evropské komise z roku 2005 byla českou vládou přijata pozitivně. To za jinak stejných okolností dále oslabilo faktický status jejího usilování na poli sociálního začleňování.

## **2 Národní akční plán sociálního začleňování (NAPSI) 2004-2006**

Dokument vychází ze Společného memoranda o sociálním začleňování v České republice (2004), společného dokumentu české vlády a Evropské komise schváleného v prosinci 2003. Národní akční plán sociálního začleňování se podle tohoto memoranda má stát prostředkem pro promítnutí společných cílů boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení do národních politik a programů. (Národní 2005a)

Národní akční plán sociálního začleňování je podle jeho autorů především národní strategií, jejímž cílem je zajistit náležitou pozornost problémům chudoby a sociálního vyloučení a přispět k jejich řešení. Vzhledem k tomu, že se jedná o první Národní akční plán, je jeho cílem vytvoření komplexní strategie, která bude zahrnovat všechny oblasti, ve kterých může docházet k sociálnímu vyloučení a k propadu do chudoby. (Beránková 2004) Vláda ČR jej schválila dne 21.7. 2004.

Národní akční plán sociálního začleňování je tudíž základním programovým dokumentem pro realizaci Lisabonské strategie v dané oblasti v České republice.

Ke klíčovým předpokladům jeho účinného uplatnění řadím

- dostatečnou politickou podporu;
- odpovídající obsahovou a metodickou úroveň samotného dokumentu;
- existenci institucionálního rámce strategického řízení.

Jak byly tyto předpoklady naplněny?

### **2.1 Politická podpora**

České koaliční vlády s dominantním postavením sociální demokracie, působící ve volebním období 2002-2006, považovaly problematiku sociálního začleňování za důležitou a věnovaly jí ve své činnosti odpovídající pozornost. O faktickém poklesu jejího významu, který souvisel s přijetím Národní Lisabonské strategie 2005-2008 ve struktuře popsané výše, jsem se již zmínil.

### **2.2 Obsahová a metodická úroveň samotného dokumentu**

Národní akční plán sociálního začleňování 2004-2006 představuje, vzato žánrově, směs pečlivě a přehledně zpracované výzkumné zprávy (kapitola 1. – Hlavní trendy a Statistická příloha), evidence všech přijatých a připravovaných politik, akčních plánů, strategií, programů a opatření vlády a dalších orgánů a zákonů, které přímo či nepřímo souvisejí s problematikou sociálního začleňování (kapitola 3. – Opatření k dosažení cílů a kapitola 4. – Institucionální zajištění) a pokusu o ucelené utřídění celého pole strategických úmyslů, cílů a cest jejich řešení (kapitola 2. – Strategický přístup). Kromě toho v materiálu nalezneme ještě zajímavou 5. kapitolu s příklady dobré praxe.

## Míra konkrétnosti

Rámcem strategie, definovaný ve Společném memorandu, byl definován následujícími pěti cíli:

- Reagovat na pokračující strukturální změny, které vyvolávají změny na trhu práce a zvyšují nezaměstnanost, zejména strukturální a dlouhodobou, podporou vytváření nových a dlouhodobě udržitelných pracovních míst;
- Podporovat a povzbuzovat dlouhodobě nezaměstnané k návratu do zaměstnání a redukovat závislost na sociální ochraně;
- Podporovat odstranění podmínek vedoucích ke znevýhodnění ve vzdělávání skupin ohrožených sociálním vyloučením, definovat systém celoživotního učení zákonem a vytvářet podmínky pro zajištění vazeb mezi vzdělávacím systémem a potřebami trhu práce;
- Přizpůsobit systémy sociální ochrany a zdravotní péče tak, aby lépe reagovaly na sociální změny, zejména na stárnutí populace;
- Zlepšit přístup k dostupnému a kvalitnímu bydlení.

Srovnáme-li uvedené cíle se strukturou druhé kapitoly – a s ní strukturálně shodné kapitoly třetí (Opatření k dosažení cílů), zjistíme, že velké části kapitoly 2.3. a 3.3. věnované zajištění potřebné úrovně minimálního příjmu, dopravní obslužnosti, rovného přístupu k právním službám – a celá kapitola 2.4. a 3.4. věnovaná prevenci sociálního vyloučení (zachování rodinné solidarity, prevence sociálně negativních jevů, prevence domácího násilí a E-začlenění) k nim nejsou přímo přiřaditelné.

Cíle Národního akčního plánu sociálního začleňování jsou členěny do pěti oblastí:

- zmírňování regionálních nerovností
- usnadnění účasti na zaměstnání
- usnadnění přístupu ke zdrojům, právům, zboží a službám pro všechny
- prevence sociálního vyloučení
- pomoc nejvíce ohroženým skupinám obyvatelstva.

Charakteristické pro celý dokument je, jakým způsobem se vyrovnává například s problematikou podpory zaměstnanosti a zaměstnatelnosti: „Problematika politiky zaměstnanosti není v této strategii rozpracována dopodrobna, protože je samostatně řešena v Národním akčním plánu zaměstnanosti na léta 2004-2006, který je v současné době připravován.“ (Národní akční plán 2005:28)

Dokument vyjmenovává celkem asi sto cílů, které jsou vyjádřeny vesměs vágními a nikoho nezavazujícími infinitivy *podporovat, reagovat, zajistit, zlepšit, zvýšit, zpřesnit, přizpůsobit, motivovat, vytvořit, odstranit, vymežit, posilovat, rozvíjet, přijmout, zřídít, stanovit* atp. Bolestně scházejí indikátory, které by mohly objektivizovat veřejnou kontrolu plnění cílů. Jak Atkinson – Cantillon – Marlier - Nolan (2005:158), tak i Rákoczyová – Mareš (2005:42) si povšimli toho, že se Česká republika absencí kvantifikovaných cílů odlišuje nejen od „starých“ členských zemí EU, ale také od většiny ostatních „nových“ členských zemí. Jak dokládá následující tabulka, kvantifikované cíle jsou ve velké míře zakomponovány například v maďarském, estonském a polském akčním plánu. Polsko navíc uvádí v příloze svého dokumentu souhrnnou tabulku konkrétních cílů.

**Tabulka 1: Užití kvantifikovaných cílů v Národních akčních plánech sociálního začleňování nových členských zemí EU**

Země	Přímé cíle:				Nepřímé cíle: (např. zvyšování zaměstnanost i nebo snížení počtu osob závislých na sociálních dávkách apod.)	Cíle na vstupu: (např. zvýšení pomoci osobám bez přístřeší, integrace imigrantů apod.)
	Příjem / deprivace	Dlouhodobá nezaměstnanost /zaměstnávání ohrožených skupin	Vzdělávání	Zdraví		
Kypr						
Česká republika					+	
Estonsko	+	+	+	+	+	+
Maďarsko		+	+	+	+	+
Lotyšsko					+	+
Litva	+	+			+	+
Malta		+	+		+	
Polsko	+	+	+	+	+	+
Slovensko					+	+
Slovinsko		+	+		+	+

**Pramen:** Report (2005), s. 40.

Překvapí také, že dokument se neopírá o národní strategickou iniciativu „Sociální doktrína ČR“, jež vznikala v době přípravy na vstup země do EU a byla pojata i jako základ pro směřování sociální politiky v koaliční dohodě vlády vzešlé z voleb v roce 2002. (Sociální 2002)

### Vymezení odpovědnosti a způsob kontroly realizace

Zde je relevantní obsah třetí kapitoly Národního akčního plánu sociálního začleňování, nazvané Opatření k dosažení cílů. Její struktura je zrcadlovým odrazem předchozí kapitoly, je členěna podle pěti oblastí v ní vymezených cílů. Obsahuje kultivovaně zpracovanou rešerši již jinde přijatých nebo připravovaných zákonů, strategií, koncepcí, bílých knih, politik, programů, projektů, jiných plánů, kampaní či konkrétních nástrojů v počtu cca 85. Plán se tudíž stal jakýmsi sběrným košem všeho, co je možno v nějaké podobě interpretovat jako nástroj ovlivňující nejrůznější problémy, situace či cílové skupiny v procesu sociálního začleňování (nikoli nutně ovšem převážně či dokonce pouze je) v České republice.

Zvolený přístup umožňuje se v konkrétních agendách odvolávat na nositele těchto (jinde přijatých nebo připravovaných) nástrojů. Neumožňuje však ani je volat k odpovědnosti za specifické úlohy sociálního začleňování, ani kontrolovat postup a úspěšnost realizace Národního akčního plánu sociálního začleňování jako celku.

Nepřekvapuje proto, že Národní akční plán sociálního začleňování neobsahuje ani kontrolní termíny svého plnění, ani nevymezuje konkrétní odpovědnost za plnění toho či onoho (ostatně vesměs jen velmi vágně formulovaného) cíle či opatření.

## Potenciál implementace (realizace) nástroje

Aby bylo možno posoudit, zda analyzovaný nástroj je či není implementovatelný, předpokládalo by to:

- explicitní stanovení cílů a termínů jejich realizace
- vymezení odpovědnosti jednotlivých aktérů za realizaci cílů
- existenci mechanismu průběžného vyhodnocování jeho realizace s možností vyvozovat příslušné závěry v případě jeho neplnění.

Ani jedna z těchto podmínek není v současnosti naplněna. Proto nebude možno míru jeho implementace posoudit. Realizace Národního akčního plánu sociálního začleňování je v zásadě neřízeným spontánním procesem, připomínajícím v nejlepším případě aplikaci metody *learning by doing* jak pokud jde o jeho obsah, tak o metody jeho tvorby a realizace.

### 2.3 Existence institucionálního rámce strategického řízení

Dne 19.5. 2003 schválila vláda ČR svým usnesením č. 476 zřízení Komise pro přípravu Společného memoranda o sociálním začleňování a Národního akčního plánu sociálního začleňování. Tato komise byla ustavena 15.9. 2003 v gesci MPSV ČR. Má 40 členů, zastupujících:

- vybraná ministerstva (práce a sociálních věcí, školství, mládeže a tělovýchovy, zdravotnictví, pro místní rozvoj, vnitra, dopravy, průmyslu a obchodu, informatiky, životního prostředí a zemědělství)
- další instituce veřejné správy (vládní výbor pro zdravotně postižené občany, Rada vlády pro záležitosti romské komunity, Český statistický úřad, kancelář veřejného ochránce práv, Asociace krajů ČR a Svaz měst a obcí ČR)
- občanský sektor včetně sociálních partnerů (Českomoravská konfederace odborových svazů, Svaz průmyslu a dopravy, Svaz českých a moravských výrobních družstev, Sdružení Česká katolická charita, společnost Člověk v tísni, Národní rada zdravotně postižených)
- akademickou obec (Sociologický ústav AV ČR, FSV UK Praha).

Úkolem této komise je horizontální meziresortní koordinace a zapojení všech relevantních institucí do celého procesu zpracování Společného memoranda (2004) a Národního akčního plánu (2005). Je pověřena i následným prováděním komplexní politiky boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení. Omezený potenciál tohoto způsobu koordinace, kterému citelně schází silná politická autorita a mechanismus jejího prosazování, jsem podrobil analýze v jiném textu (Potůček 2002).

Bez institucionalizovaného systému strategického vládnutí je nemožné jednotlivé projekty koordinovat tak, aby byly obsahově i metodicky konzistentní. Nepřekvapuje, že ani Národní akční plán sociálního začleňování nedefinuje jasně své vazby na další rozvojové priority země. Sám sebe charakterizuje jako národní strategii, „jejímž cílem je zajistit problémům chudoby a sociálního vyloučení náležitou pozornost a příspěvek k jejich řešení“. (Národní akční plán 2005:8). Jediná explicitní zmínka o dalších rozvojových cílech zní takto: „Důležitou podmínkou úspěchu strategie sociálního začleňování je její těsné provázání s hospodářskou politikou státu. Současná hospodářská situace je charakterizována hospodářským růstem a téměř nulovou inflací, ale na druhé straně také neustále se zvyšujícím deficitem veřejných financí. Jejich ozdravení je proto vnímáno jako hlavní politická priorita.“ (ibid.)

To, že dokument nepočítá s vyčleňováním adresných prostředků na svoji realizaci – což zdůrazňuje i naprosto překvapující absence ministerstva financí v Komisi pro přípravu Společného memoranda o sociálním začleňování a Národního akčního plánu sociálního začleňování – patří k zásadním slabinám dokumentu. Klíčový nedostatek institucionálního rámce pro realizaci dokumentu vyjadřuje i upřímné postesknutí autorů Společného memoranda o sociálním začleňování, že „...slabinou je neúčast ministerstva spravedlnosti a zejména ministerstva financí na práci (*této*) komise, což může snižovat rozsah a efektivitu navrhovaných opatření“ (Společné memorandum... 2004:41).

V kontextu reformy veřejných financí, usilující o snížení deficitů veřejných rozpočtů, a v atmosféře, v níž jsou sociální výdaje označovány mnoha komentátory a i některými analytiky paušálně jako něco zásadně kontraproduktivního, přežitého, brzdícího cestu ke zvýšení ekonomické konkurenceschopnosti, je toto postesknutí příznakem potenciální neúčinnosti dokumentu tváří v tvář konkurenčním strategiím, formulovaným s explicitním vymezením cílů, delegací odpovědnosti i vydělenými finančními zdroji.

Beránková (2004) uvádí, že Národní akční plán pouze shrnuje programy, plány a opatření, které jsou už realizovány nebo je plánováno jejich spuštění, a jsou na ně tedy vyčleněny finance (většinou v rozpočtových kapitolách jednotlivých ministerstev). Dalším významným zdrojem budou evropské strukturální fondy. Nová opatření ve prospěch znevýhodněných skupin a pro potírání chudoby a sociálního vyloučení obsahují zejména programovací dokumenty pro čerpání ze strukturálních fondů.

Z věcného hlediska tedy dokumentu schází větší provázanost s vývojem hospodářství; s tím souvisí i absence představy o účinném způsobu koordinace a propojení Národního akčního plánu sociálního začleňování s hospodářskou strategií vlády. Překvapí také absence tematiky důchodové reformy, která je právem jedním z nejžhavějších vnitropolitických témat současnosti; ta se problematiky sociální soudržnosti bezprostředně dotýká především tam, kde půjde o hledání optimální míry mezigenerační solidarity. Dokumentu se tak nepodařilo postihnout a prosadit dvojaké postavení sociálního začleňování ve společenském reprodukčním procesu: to na jedné straně vyžaduje značné zdroje veřejných financí, na straně druhé má samo zdrojový charakter - je významným zdrojem politické stability a předpokladem udržitelného ekonomického rozvoje.

### Shrnutí české zkušenosti

Zpracování Národního akčního plánu sociálního začleňování odpovídalo vnitropolitickým i mezinárodněpolitickým prioritám české vlády. Stalo se důležitou součástí jejího úsilí o úspěšný vstup do EU. Nicméně jeho příprava a realizace se uskutečňovaly v režimu fungování veřejné správy, který nebyl připraven ani vybaven pro účinné uplatnění strategické dimenze řízení.

**Tabulka 2: Nutné předpoklady účinného uplatnění akčních plánů sociálního začleňování. Jak jsme na tom v ČR?**

Kritérium	Míra naplnění
Politická podpora	+
Odpovídající obsahová a metodická úroveň dokumentu	-
Dostatečný institucionální rámec strategického řízení	-

### 3 Národní akční plány sociálního začleňování v jiných zemích EU.

Práce EU's evolving social policy (2006) a Hribenik (2006) nabízejí pohled na zkušenosti jiných zemí uplatňujících sociální pilíř Lisabonské strategie a národní akční plány sociálního začleňování v širším politickém a správním kontextu. Následující tabulka nabízí shrnutí nejzajímavějších případů. Ukazuje se, že v Evropské unii existuje široký vějíř přístupů – od téměř úplné negace doporučujících (soft) politik nabízených Evropskou komisí až po ztotožnění se s nimi, včetně jejich účinného uvádění do praxe.

**Tabulka 3: Nutné předpoklady účinného uplatnění akčních plánů sociálního začleňování. Jak jsou na tom jiné členské země EU?**

Kritérium	+	-
Politická podpora	Irsko Finsko od 2003	Finsko do 2003
Odpovídající obsahová a metodická úroveň dokumentu	Maďarsko Belgie Estonsko Itálie Litva Irsko	Rakousko Holandsko
Dostatečný institucionální rámec strategického řízení	Slovinsko	Řecko

#### Hypotézy k teoretické a empirické verifikaci

Horizontální koordinace, kterou koncipování a realizace průřezových cílů (jako je podpora sociálního začleňování) nezbytně vyžadují, předpokládá existenci zaštiťující politické a správní autority na úrovni ústřední státní správy.

Bez existence institucionalizovaného systému strategického vládnutí nemohou jednotliví aktéři zpracovávat dokumenty strategické řídicí praxe tak, aby byly obsahově i metodicky navzájem kompatibilní. Tím se snižuje i jejich účinnost v praxi řízení.

K obecným předpokladům účinnosti národního akčního plánu sociálního začleňování patří jeho provázání s hospodářskou strategií vlády a s dalšími dokumenty strategické povahy, například s národním plánem zaměstnanosti či se strategií udržitelného rozvoje.

Předpokladem reálného vstupu národního akčního plánu sociálního začleňování do procesu rozhodování je stanovení indikátorů realizace stanovených cílů s určením konkrétní odpovědnosti za jejich realizaci.

#### Literatura

Atkinson, A.B., Cantillon, B., Marlier, E., Nolan, B. (2005) Taking forward the EU Social Inclusion Process. The Independent Report commissioned by the Luxembourg Presidency of the Council of the European Union. Luxembourg. [www.ceps.lu/eu2005\\_lu/inclusion](http://www.ceps.lu/eu2005_lu/inclusion)

Beránková, K. (2004) Národní akční plán sociálního začleňování. Práce a sociální politika, 21.7.

*EU's evolving social policy and national models.* (2006) Helsinki, Ministry of Social Affairs and Health. Report in progress.

Hrobenik, M. (2006) *National reform programme – Slovene experience*. Paper presented at the conference “Reforms in Lisbon strategy Implementation: Economic and Social Dimensions”, organized by the Institute of International Relations – IMO and Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb, 3.5. 2006.

*Národní akční plán sociálního začleňování 2004-2006. /National Action Plan of Social Inclusion 2004-2006. In Czech and English.*) (2005a) Praha, Ministerstvo práce a sociálních věcí. <http://www.mpsv.cz/scripts/clanek.asp?lg=1&id=5473>.

*Národní Lisabonský program 2005-2008. (National Lisbon programme 2005-2008. In Czech and English)* (2005b) Praha, Úřad vlády. [http://wtd.vlada.cz/files/narodni\\_program\\_reforem\\_cz.pdf](http://wtd.vlada.cz/files/narodni_program_reforem_cz.pdf)

Potůček, M.: Deficity a možnosti strategického řízení v České republice. (2004) In: Kabele, J., Potůček, M., Prázová, I., Veselý, A. (editoři): *Rozvoj české společnosti v Evropské unii*. Praha, Matfyzpress. Dvoudílný sborník ze stejnojmenné konference pořádané FSV UK v roce 2004. Díl I, str. 307-321. [http://martinpotucek.cz/download/books/rozvoj\\_deficity.pdf](http://martinpotucek.cz/download/books/rozvoj_deficity.pdf)

Potůček, M. (2005) *Strategic governance: conceptual foundations*. Praha, CESES UK FSV. Studie.

Potůček, M.: *Umíme si vládnout?* (2002) In: Kabele, J., Mlčoch, L., Pscheidt, S. (editoři): *Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a v Evropské unii*. Praha, Matfyzpress. Sborník ze stejnojmenné konference pořádané FSV UK v roce 2002. Díl I, str. 41-53.

Rákoczyová, M. – Mareš, P.: *Sociální vyloučení a chudoba v ČR ve srovnání se zeměmi EU*. (2005) In: Kolektiv autorů: *Směřování české sociální politiky s důrazem na agendu Lisabonské strategie*. Brno, VC VÚPSV ČR. Výzkumná zpráva, s. 29-58.

*Report on Social Inclusion 2004. An Analysis of the National Action Plans on Social Inclusion (2004-2006) submitted by the 10 new Member States.* (2005) Brussels: European Commission, Commission Start Working Paper, SEC(2004)256. [http://ec.europa.eu/employment\\_social/social\\_inclusion/docs/sec256printed\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/sec256printed_en.pdf)

*Sociální doktrína České republiky. (Social Doctrine of the Czech Republic. In Czech and English.)* (2002) Sociální politika, č.1-2, s. 7-11. <http://www.socioklub.cz/doktrina.php> In English at <http://www.uni-konstanz.de/potucek/>

*Společné memorandum o sociálním začleňování. Česká republika. (Joint memorandum on social inclusion of Czech Republic. In Czech and English.)* (2004) Praha, MPSV a Evropská komise, Generální ředitelství pro zaměstnanost a sociální věci. <http://www.mepco.cz/data/Spolecne%20memorandum%20o%20socialnim%20zaclenovani.pdf>

*Strategie hospodářského růstu. (Strategy of economic growth. In Czech.)* (2005) Praha: Úřad vlády ČR. [http://www.hospodarskastrategie.org/shr/docs/2005\\_08\\_01\\_SHR\\_final.pdf](http://www.hospodarskastrategie.org/shr/docs/2005_08_01_SHR_final.pdf)